



Wydruk [w:] [w:] *Bajka w przestrzeni naukowej i edukacyjnej*, t. 12: *Wokół bajki i dzieciństwa*, red. M. Zaorska, A Grabowski, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Olsztyn 2017, s. 79-92.

Dr Zdzisława Orłowska-Popek

Katedra Logopedii i Zaburzeń Rozwoju

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Stymulacja rozwoju dziecka dzięki nauce czytania

Otacza nas świat, który dzięki osiągnięciom cywilizacji zmienia się z dnia na dzień. Żeby zdobywać wiedzę czy znaleźć pracę, informacje musimy zdobywać szybko i równie szybko je przetwarzać. Dzieci rozwijają się w otoczeniu zdominowanym przez wysokie technologie¹, co nie jest bez znaczenia dla mózgu: „codzienny kontakt z zaawansowaną technologią [...] pobudza przemiany komórek mózgowych i uwalnianie się neuroprzekaźników, wzmacniając stopniowo nowe szlaki neuronowe w naszych mózgach i osłabiając stare”². W ten sposób podczas pracy mózgu zaczyna dominować przetwarzanie całościowe, globalne, charakterystyczne dla prawej półkuli. Czasy, kiedy rodzice i dziadkowie poświęcają wspólne chwile z dziećmi na rozmowy, dyskusje, opowiadanie bajek, głośne czytanie czy odpowiadanie, mają czas, by odpowiedzieć na niezliczoną ilość pytań, zamiast wspólnie z dziećmi oglądać filmy i grać na komputerze, wydają się mijać bezpowrotnie. Rodziny coraz mniej czasu poświęcają na wspólne spacerowanie, ruch na świeżym powietrzu, tym samym nie dając przykładu najmłodszym na inne niż bierne, bez wysiłku fizycznego spędzanie wolnego czasu. Często brak wzorca ze strony osób dorosłych, że

¹ O sytuacji dzieci w rzeczywistości mediów cyfrowych i jej wpływie na rozwój mowy pisałam: Z. Orłowska-Popek, *Sytuacja dziecka w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym w świecie zdominowanym przez prawopółkulowy przekaz*, [w:] *Współczesne problemy i wyzwania edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. C. Langier, Bielsko-Biała 2012.

² G. Small, G. Vorgan, *iMózg. Jak przetrwać technologiczną przemianę współczesnej umysłowości*, Poznań 2011, s. 14.

książka, słowo, rozmowa, zabawa słowem są wartością, a nie telewizja i komputer szczególnie dla dzieci w wieku żłobkowym, przedszkolnym i rozpoczynających edukację szkolną, które stają się jedną z przyczyn późniejszych trudności językowych. Wszechobecne bodźce wzrokowe i przestrzenne np. oglądanie telewizji, reklama, billboardy, telefon komórkowy nie pozostają bez wpływu na rozwój maluchów. Mózg w inny sposób przetwarza tego typu bodźce i nie uczy się działać tak, jak będzie tego wymagało rozumienie komunikatów językowych. W narracji obrazkowej tekst jest alinearny i przestrzenny „odkrywanie sensu nanizywanego wedle skojarzeń, (...) skoków myśli i emocji odciąga nas od myślenia abstrakcyjnego”³. Tymczasem, aby w pełni uczestniczyć w życiu, samodzielnie zdobywać wiedzę trzeba posiadać zdolność językowego porozumiewania się, umiejętność sprawnego mówienia i czytania, a to wymaga przetwarzania informacji w sposób linearno-sekwencyjny. Amerykańskie Towarzystwo Pediatryczne zaleca, by dzieci do drugiego roku życia w ogóle nie oglądały telewizji, a starsze i nastolatki nie korzystały dłużej niż 1-2 godzin dziennie z telewizji i komputera. Wyniki badań eksperymentalnych potwierdzają bowiem mniejszą efektywność przyswajania przez dzieci poniżej dwudziestego drugiego miesiąca życia języka z telewizji niż poprzez interakcję z konkretnymi ludźmi. Dzieci do trzeciego roku życia mają też problem ze skupieniem uwagi słuchowej wtedy, gdy jednocześnie działają różne bodźce dźwiękowe. Tym samym, dziecko z trudem lub wcale nie będzie opanowywało języka mamy, która będzie mówiła a w tle ciągle obecne będą inne dźwięki na przykład z radia lub z telewizji. J. Warchała i A. Skudrzyk piszą „o niekorzystnym wpływie obrazowości telewizji jako największym zagrożeniu dla pokolenia najmłodszego, które zaczyna oglądać treści telewizyjne, zanim przyswoi sobie umiejętności czytania i pisanie, a więc zanim pozna kod werbalny w jego pisanej postaci. Tak wczesny odbiór telewizji, a zwłaszcza jej ikonicznej sfery oddziałuje na dziecko znacząco, kierując jego przyrodzoną ciekawość tworzenia świata ku nowoczesnej bierności odbierania jego obrazu”⁴.

W związku z powyższym warto wykorzystać wiedzę na temat pracy mózgu, sposobu przetwarzania przez pólkiule mózgowe informacji o różnych modalnościach, strategii pracy

³ A. Skudrzyk, *Czy zmiernych kultury pisma? O synestezji i analfabetyzmie funkcjonalnym*, Katowice 2005, s. 109.

⁴ J. Warchała, A. Skudrzyk, *Kultura piśmienności młodego pokolenia*. Kraków 2010, s. 102.

półkul podczas stymulowania wszechstronnego rozwoju dziecka od pierwszych dni po urodzeniu, bowiem wtedy dziecko naturalnie przyjmuje stymulację z otaczającego świata. „Noworodek tuż po urodzeniu przejawia pewne formy naśladownictwa i wzajemności, czyli rudymenarne formy komunikacji”⁵, a chcąc wspierać całościowy rozwój dziecka warto o tym pamiętać. K. Rymarczyk zwraca uwagę iż „...neuralne połączenia są wzmacniane i przekształcane w ramach układów funkcjonalnych dzięki różnym sytuacjom bodźcowym, czyli doświadczeniom. Badania wskazują, że to czego doświadcza dana jednostka, wpływa na jej indywidualną zdolność uczenia się, a także moduluje neuralne połączenia”⁶.

Dzięki stymulacji rozwoju małego dziecka, w każdym tygodniu życia kształtują się nowe umiejętności i utrwalają osiągnięte sprawności. Podczas takich oddziaływań konieczne jest przestrzeganie linearnej struktury rozwoju poznawczego. Pojawienie się bowiem elementów sekundarnych uwarunkowane jest osiągnięciem etapów prymarnych. Od mądrych decyzji opiekunów zależy, w jakim stopniu dziecko zechce naśladować działania dorosłych i zafascynuje je tajemniczy świat tekstu pisanego. Można ochronić malucha przed poddawaniem się modzie i presji otoczenia, tym bardziej jeśli wiadomo, że to nie wpłynie korzystnie na jego rozwój. Wystarczy wiedzieć, jakie zajęcia, zabawy, ćwiczenia i w jaki sposób prezentowane staną się z jednej strony atrakcyjnym materiałem dydaktycznym, a z drugiej będą stymulowały mózg do takiej pracy, aby dziecko bez trudności opanowało język otoczenia, a w przyszłości nie miało trudności w nauce, mogło bez przeszkód samodzielnie zdobywać wiedzę. Opierając się na informacjach dotyczących asymetrii półkulowej, które dotyczą przetwarzanego przez mózg materiału oraz strategii jego opracowywania⁷ można skutecznie planować stymulację.

⁵ J. Rostowski, T. Rostowska, *Rola systemu lustrzanych neuronów w rozwoju języka i komunikacji interpersonalnej*, „Psychologia rozwojowa”, tom 19/2014, nr 2., s. 49- 65.

⁶ K. Rymarczyk, *Neurofizjologiczne uwarunkowania rozwoju dziecka - wpływ doświadczenia na rozwój układu nerwowego*, [w:] *Interdyscyplinarne uwarunkowania rozwoju małego dziecka. Wybrane zagadnienia*, red. R. Piotrowicz, Warszawa 2014, s. 86.

⁷ Prawa półkula mózgu ujmuje przetwarzany materiał holistycznie. Globalne rozpoznanie wyrazu następuje jednocześnie, niezależnie od przebiegów czasowych. Natomiast informacje w lewej półkuli są porządkowane w sposób analityczno-sekwencyjny, element po elemencie. Kolejność dźwięków w sylabach, sylab w wyrazach, wyrazów w zdaniach uwzględniać musi ich porządkowanie w czasie. Mowa jest procesem przebiegającym sekwencyjnie z przetwarzaniem bodźców czasowych.

Już od pierwszych tygodni życia dziecka warto wybierać ćwiczenia⁸, dzięki którym możliwa będzie krótkotrwała fiksacja wzroku na przedmiocie i twarzy opiekuna, obserwowanie otoczenia podczas zabawy, reakcja na dźwięki otoczenia. Następnym tych osiągnięć jest w zakresie motoryki obracanie się w kierunku bodźców wzrokowych i słuchowych. Wszelkie ćwiczenia wykonywane z dziećmi około szóstego, siódmego miesiąca życia mają na celu wykształcenie umiejętności koordynacji wzrokowo-ruchowej, by w kolejnych miesiącach dziecko mogło zaprezentować zachowania intencjonalne. Kiedy dziecko przygląda się nowym przedmiotom, postrzega je w sposób globalny. Podobnie nowe obiekty widzi też człowiek dorosły.

Przykładowe ćwiczenia przygotowujące do symultanicznego zapamiętywania wykonywane w pierwszym roku życia:

- przyglądanie się przedmiotom podczas manipulowania nimi /mama umieszcza w wiaderku, pudełku czy koszyku różne zabawki, przedmioty, by dziecko mogło się nimi bawić/,
- pokazywanie dziecku, jak można się bawić kolorowymi drewnianymi klockami, kolorowymi plastikowymi kubeczkami, znajdującymi się przed dzieckiem na stole.

Kolejne miesiące /dziewiąty, dziesiąty/ przynoszą dziecku możliwość zabawy ilustracjami w książeczkach, odwracania kartek i pokazywania obrazków, wyjmowania przedmiotów z pudełka i zamykanie pudełek, dotykania palcem wskazującym szczegółów przedmiotów. Dzięki proponowanym ćwiczeniom dziecko uczy się rozpoznawać barwy i kształty, wyodrębniać szczegóły większej całości i tworzyć całości z poszczególnych elementów, co staje się doskonałym przygotowaniem do nauki czytania.

„Dzieci z zaburzeniami komunikacji językowej prezentują często funkcje prawopółkulowe na poziomie swojego wieku, natomiast lewopółkulowe i te, które wymagają współpracy między półkulami, mogą znajdować się na różnych etapach”⁹. Ogromnie ważne jest, aby korzystać z umiejętności, które posiada już dziecko i na nich bazować (ćwiczenia

⁸Propozycje ćwiczeń można znaleźć w książce J. Cieszyńskiej i M. Korendo, *Wczesna interwencja terapeutyczna*, Kraków 2007.

⁹ J. Cieszyńska, *Terapia neurobiologiczna zaburzeń komunikacji językowej*, [w:] *Nowa logopedia. Biologiczne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy*, red. M. Michalik, A. Siudak, t.2., Kraków 2011, s. 29.

symultaniczne), ale nie wolno zapominać o konieczności stopniowego przechodzenia do zadań rozwijających i wzmacniających przetwarzanie sekwencyjne.

Przykładowe ćwiczenia wykonywane z dzieckiem w drugim roku życia:

- wkładanie do otworów w deseczce kwadratu, koła i trójkąta,
- wkładanie zabawek do odpowiednio oznaczonych otworów w pudełku /miś do otworu z misiem, piłka do otworu z piłką, auto do otworu z autem/,
- dobieranie identycznych obrazków do naklejonych na kartonie,
- układanie brakującej główki zwierzątka do ilustracji zwierzątek,
- układanie brakującej połówki obrazka,
- wkładanie do pudełka zwierzątek po wysłuchaniu nazwy , np. *daj mu, daj be*,
- podawanie zabawki po usłyszeniu fragmentu piosenki, np. *Jadą, jadą misie, hop siup...*; *Kolorowe kredki w pudełeczku noszę...*; *Uciekaj myszko do dziury...*,
- budowanie wieży z klocków,
- prowadzenie rączki dziecka podczas łączenia trzech narysowanych kropek.

Wśród proponowanych ćwiczeń powinny się znaleźć takie, które rozwiją umiejętność całościowego i sekwencyjnego zapamiętywania. Proces zapamiętywania konieczny jest bowiem do nabywania systemu językowego, do nauki wykorzystywania znanych schematów działań w różnych sytuacjach¹⁰:

- Ukrywanie kolorowej zabawki pod jednym z trzech kubeczków. Zadaniem dzieci jest odnalezienie przedmiotu.
- Podczas czytania książeczek nadawanie imion postaciom i konsekwentne posługiwanie się nimi.
- Ćwiczenia pamięci symultanicznej - Mama układa przed dzieckiem cztery - sześć obrazków pojedynczych przedmiotów. Posiada drugi, identyczny zestaw, z którego

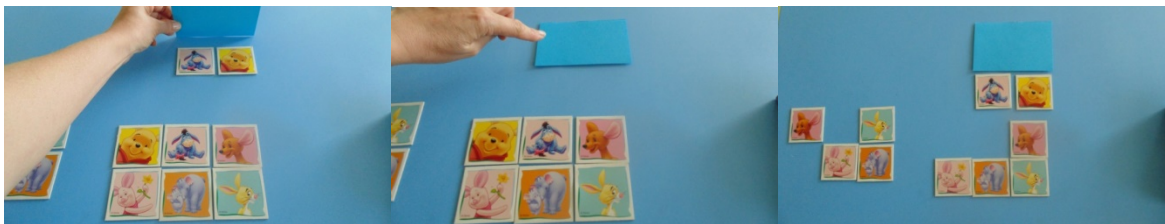
¹⁰ J. Cieszyńska, M. Korendo, *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do 6. roku życia*, Kraków 2007, s. 293.

pokazuje jedną ilustrację i kładzie ją odwróconą na dywanie czy stoliku. Zadaniem dziecka jest pokazanie takiego samego obrazka. W dalszym etapie może się zwiększyć zestaw spośród, którego mama prezentuje obrazek wzorcowy jak i liczba prezentowanych obrazków- jednocześnie dwa/ trzy obrazki.

Źródło: własne archiwum



Zapamiętywanie jednego obrazka /pamięć symultaniczna/



Zapamiętywanie dwóch obrazków jednocześnie prezentowanych /pamięć symultaniczna/

- Ćwiczenia pamięci sekwencyjnej - Mama układa przed dzieckiem cztery – sześć obrazków pojedynczych przedmiotów. Posiada drugi, identyczny zestaw, z którego pokazuje kolejno dwa/trzy obrazki i kładzie je odwrócone na dywanie czy stoliku. Zadaniem dziecka jest ułożenie ilustracji w takiej samej kolejności.
- Naśladowanie sekwencji - Mama układa przed dzieckiem cztery klocki i gumowy młoteczek. Uderza nim w dwa klocki, potem w trzy. Zadaniem dziecka jest powtórzenie sekwencji uderzeń.

- Śpiewanie piosenek, którym towarzyszą gesty - Początkowo mama śpiewa piosenkę i wykonuje gesty wspólnie z dzieckiem. Po pewnym czasie dziecko samodzielnie wykonuje ruchy w rytm piosenki.

Przyczyną trudności w nabywaniu języka niektórych dzieci mogą być zaburzenia mechanizmów linearno-sekwencyjnych, bądź brak dobrej komunikacji między półkulami mózgowymi. Opracowane przez każdą z półkul informacje powinny być przekazywane i łączone ze sobą. Im zdolność wiązania informacji z obu półkul jest sprawniejsza, tym łatwiejsze dla dziecka jest nabywanie systemu języka. W spajaniu informacji o różnych modalnościach odbieranych i przetwarzanych w odpowiednich półkulach mózgowych ogromną rolę odgrywają spoidła międzypółkulowe. Największym z nich jest ciało modzelowate (corpus callosum). „Ponieważ spoidła są po prostu wiązkami włókien nerwowych, nie mogą niczego kontrolować, mogą za to pełnić funkcję kanałów umożliwiających synchronizację działań obu półkul i zapobiegających powielaniu czynności czy współzawodnictwu między nimi”¹¹. Ciało modzelowate jest odpowiedzialne za współpracę półkul. Składa się ono z włókien łączących obie półkule, a jego główną funkcją jest utrzymywanie współdziałania obu półkul podczas wykonywania skomplikowanych zadań. Jednym z takich skomplikowanych zadań jest Symultaniczno-Sekwencyjna Sekwencyjna Nauka Czytania®¹², a szczególnie etap powtarzania, który włącza do pracy zarówno prawą, jak i lewą półkulę mózgową. Spoidło odpowiada również na szybkość przekazywania informacji z jednej półkuli do drugiej, co ma ogromne znaczenie dla procesów poznawczych. „Ujęcie różnic między cechami bodźców płynących ze wszystkich zmysłów dokonuje się poprzez ujęcie sekwencyjne (linearne), spostrzeżenie podobieństw poprzez odbiór symultaniczny (globalny). Sekwencyjność lewej półkuli mózgu i symultaniczność prawej, wzajemnie się dopełniając, pozwalają człowiekowi rozwijać wszystkie funkcje poznawcze, których ukoronowaniem jest zapisywanie i odczytywanie myśli własnych i

¹¹ S. P. Springer, G. Deutsch, *Lewy mózg prawy mózg*. Opole 1998, s. 63.

¹² Autorką metody jest prof. J. Cieszyńska. Informacje na temat Metody Symultaniczno-Sekwencyjnej można znaleźć w: J. Cieszyńska, *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006; J. Cieszyńska-Rożek, *Metoda Krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*, Kraków 2013.

innych ludzi także żyjących w czasach odległych o tysiące lat”¹³. Sięgając po Symultaniczno-Sekwencyjną Naukę Czytania®¹⁴ w celu stymulacji małego dziecka jednocześnie będzie możliwe powtórzenie sekwencji rozwoju mowy dziecka, bo początkowo zostaną zaprezentowane samogłoski, a potem sylaby¹⁵, także wyrażenia dźwiękonaśladowcze aż po wyrazy i zdania. Nauka czytania przebiega według porządku zgodnego z trzema etapami nabywania systemu językowego: powtarzanie, rozumienie i nazywanie czyli samodzielne czytanie oraz powtarza stadia rozwoju pisma w dziejach ludzkości – od całości, przez zapis sylabiczny aż do alfabetycznego¹⁶ (Cieszyńska 2006). Teoretyczne podstawy nauki czytania oparte są także na wynikach badań neuroobrazowania mózgu, wiedzy na temat sposobów uczenia się i zapamiętywania oraz pobudzaniu neuronów zwierciadlanych, stanowiących specyficzny zespół, który aktywizuje się w trakcie procesów związanych z postrzeganiem oraz wykonywaniem czynności¹⁷.

Celem początkowych ćwiczeń czytania jest całościowe zapamiętywanie zapisanych samogłosek, wyrażeń dźwiękonaśladowczych i wyrazów /rzeczowników w mianowniku i kilku czasowników w trzeciej osobie liczby pojedynczej/:

- Czytanie zapisanych na kartonikach wielkim drukiem samogłosek, które ilustrują różne emocje lub zdarzenia.

¹³ J. Cieszyńska, *Dysleksja jako zaburzenie linearnego porządkowania*, „Biuletyn logopedyczny” 1/2009, Lublin 2009, s. 12.

¹⁴ Por. teoretyczne podstawy Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania® opisane w: J. Cieszyńska, *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.

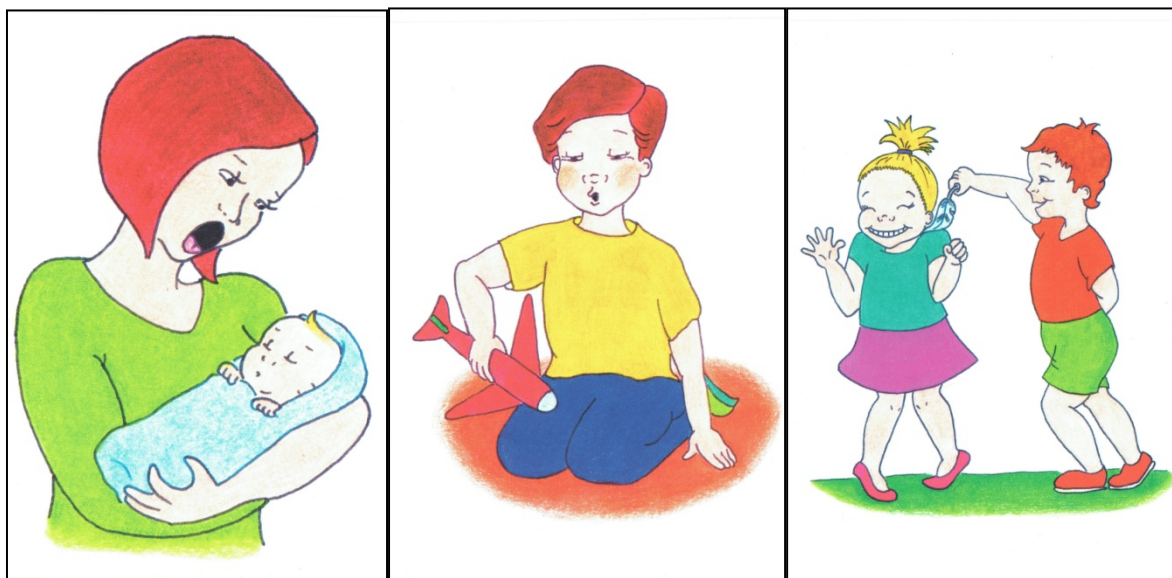
¹⁵ Wyniki badań neurofizjologicznych potwierdzają, że to nie fonem lecz sylaba jest najmniejszą jednostką percepcyjną. Por. D. W. Massaro, *Psychological aspects of speech perception*, [w:] *Handbook of Psycholinguistics*. M. A. Gernsbacher (red.) San Diego 1994; P. Łobacz, *Nabywanie systemu fonologicznego a świadomość fonologiczna dzieci*, [w:] *Rozwój poznawczy i rozwój językowy dzieci z trudnościami w komunikacji werbalnej*, red. H. Mierzejewska, M. Przybysz-Piwkowska, Warszawa 1997.

¹⁶ Por. J. Cieszyńska, *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.

¹⁷Należy zwrócić uwagę na aktywność neuronów zwierciadlanych, która „przyczynia się do rozwoju języka, który to rozwój początkami sięga zarówno stadium prenatalnego, a zwłaszcza trzeciego trymestru tego stadium, jak i w różnym zakresie i kierunku całego stadium postnatalnego, a już wyraziście w okresie niemowlęctwa i dzieciństwa. Ważne jest też podkreślenie dużej roli systemu ruchowego nie tylko w ekspresji językowej, lecz także w procesie rozumienia wypowiedzi dzięki udziałowi systemu lustrzanych neuronów.” (J. Rostowski, T. Rostowska, s. 61).

Źródło: A. Kosiba, J. Cieszyńska, *Symultaniczno-Sekwencyjna Nauka Czytania. Samogłoski*, Kraków 2013.

www.CentrumMetodyKrakowskiej.pl



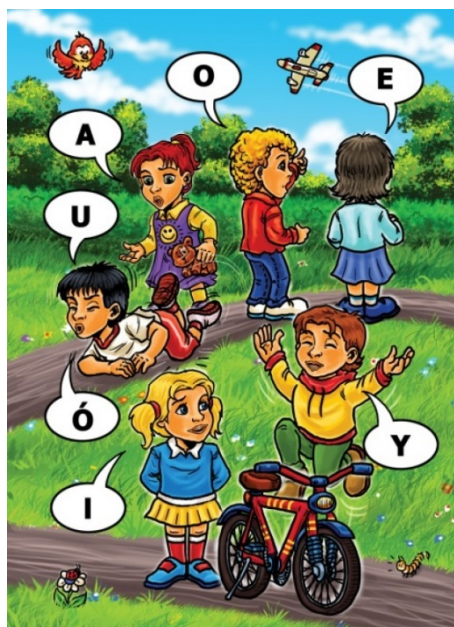
A

U

I

- Czytanie samogłosek w przypadkowej kolejności.

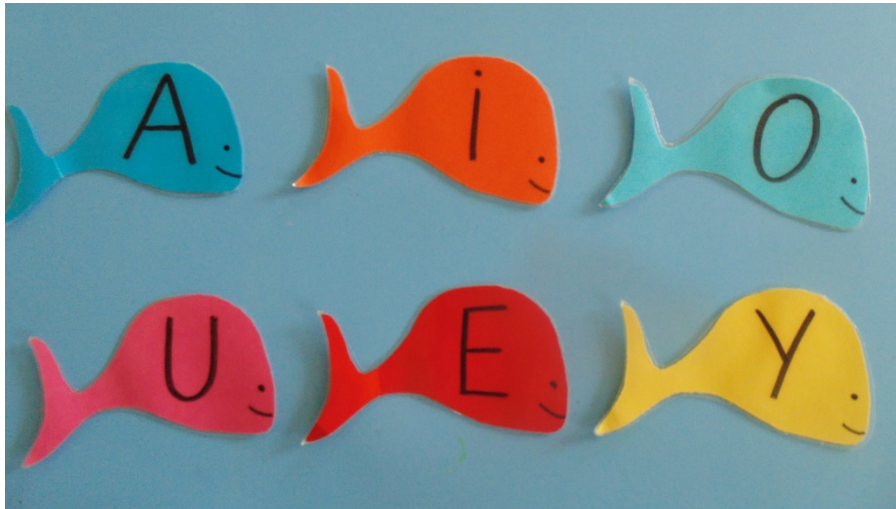
Źródło: *Plansze Kocham Czytać. Przygotowanie do nauki czytania w grupie przedszkolnej*, Kraków 2012¹⁸.



¹⁸ zdjęcie z: <http://blog.centrumgloska.pl/2014/10/samogloski/>, dostęp 16.04.2016.

- Powtarzanie sekwencji samogłosek, np. AA, UU, AI, UE, AIO, UEY.

Źródło: własne archiwum, etykiety z samogłoskami



- Czytanie zapisanych na kartonikach wielkim drukiem wyrażen dźwiękonaśladowczych, które można dobrać do odpowiednich zabawek.

- Globalne rozpoznawanie rzeczowników zapisanych na etykietkach i dokładanie ich do obrazków.

Źródło: M. Korendo, A. Fabisiak-Majcher, E. Ławczys, *Analiza i synteza wzrokowa*, Kraków 2008.



Źródło: archiwum własne, etykiety



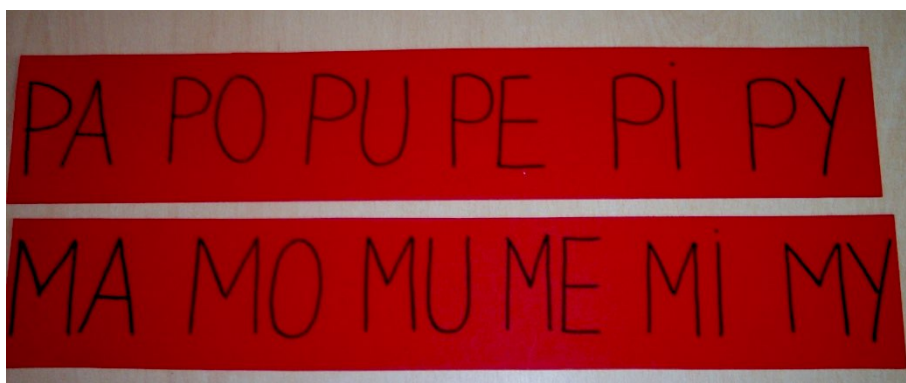
- Czytanie etykietek bez połączenia z obrazkami /początkowo jako podpisy do obrazków/.

Rozpoznawanie wyrazów jest wstępnym etapem nauki czytania, ćwiczącym pamięć wzrokową i koncentrację. Takie ćwiczenia są wykonywane równoległe z czytaniem samogłosek i wyrażen dźwiękonaśladowczych. Pod warunkiem opanowania przez dziecko czytania samogłosek w izolacji i zaprezentowaniu dziecku także sekwencji samogłosek najpierw dwóch, trzech takich samych, potem dwóch, trzech i większej liczby różnych można przejść do czytania sylab otwartych w paradygmatach, także sylab w odniesieniu do sytuacji. Dziecko nigdy nie poznaje liter w izolacji. Nauka poprzez nadawanie znaczeń sylabom jest zadaniem uwzględniającym bardziej językowe opisywanie świata niż rozpoznawanie liter.

Źródło: J. Cieszyńska, *Kocham czytać*. Zeszyt 3. Kraków 2006.



Źródło: własne archiwum, sylaby zapisane na długich paskach w uporządkowany sposób /
paradygmaty sylab otwartych z prymarnymi spółgłoskami/



Dziecko poznaje paradygmaty sylab otwartych z głoskami P, M, B, L, F, W, T, D i uczy się dostrzegać relacje, jakie zachodzą między stałym znakiem spółgłoski w połączeniu ze zmieniającą się samogłoską¹⁹. Po ukończeniu tego etapu dziecko potrafi czytać proste teksty zbudowane z poznanych sylab i wyrazów, np. *TOLA MA BUTY, EWA DA LODY, TATA IDZIE DO DOMU*.

Źródło: własne archiwum



Trzeci etap Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania®, to poznawanie sylab zamkniętych z literami, które w sylabach otwartych już dziecko odczytuje – poznało je w pierwszym etapie. Aby dziecko bez problemu różnicowało sylaby otwarte i zamknięte należy je przygotowywać stopniowo do wykonywania tego typu zadań, poprzez ćwiczenia

¹⁹ J. Cieszyńska, *Metoda krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*, Kraków 2013, s. 379.

spostrzegania wzrokowego, zwłaszcza te porządkujące świat od lewej do prawej²⁰, a szczególnie rozwijające umiejętność obrotów w przestrzeni, początkowo na materiale konkretnym, następnie na obrazkach i symbolach.

W czwartym etapie nauki czytania metodą symultaniczno-sekwencyjną dziecko poznaje nowe sylaby, początkowo otwarte, później także zamknięte. Jest to czas prezentowania dwuznaków, które pokazywane są w parach, np. Ż oraz RZ, H i CH. Podczas tych ćwiczeń należy zwrócić uwagę na różnice w zapisie przy tożsamości audytywnej. Dziecko poznaje również głoski zmiękczone. Jako ostatnie są dziecku pokazywane samogłoski nosowe nie w izolacji i nie w sylabach, ale w wyrazach. Istnieje niewielka różnica graficzna między A:Ȧ, E:Ė przy jednoczesnej różnicy brzmieniowej, a nie można im nadać znaczenia, jak w przypadku samogłosek ustnych. W dodatku samogłoski nosowe, w zależności od połączenia z innymi głoskami, różnie brzmią.²¹ W związku z tym należy wprowadzić wyrazy z samogłoskami nosowymi, by podczas powtarzania i wspólnego odczytywania słów dziecko intuicyjnie uczyło się zasad ortofonicznych²².

Metoda sylabowa, wykorzystana w pracy z dziećmi w wieku żłobkowym i młodszym przedszkolnym, pokazuje jej korzystny wpływ na rozwój językowy, linearne porządkowanie, spostrzeganie od strony lewej do prawej. Ćwiczenia różnicowania sylab z głoskami opozycyjnymi pozwalają na zmniejszenie problemów zaliczanych do zaburzeń słuchu fonemowego, które mają np. dzieci z ryzyka dysleksji. Czytanie jest dla tych dzieci sposobem na wyrównanie wielu deficytów poznawczych, wzmacnia także funkcje lewej półkuli dla przetwarzania języka. Dzięki umiejętności samodzielnego odczytywania sylab dziecko będzie mogło czytać nowe teksty i rozumieć je.

Źródło: własne archiwum, teksty do czytania

²⁰ Ćwiczenia opisuje J. Cieszyńska w książce *Metoda Krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*, Kraków 2013..

²¹ Asynchroniczna wymowa samogłosek nosowych następuje przed spółgłoskami wargowymi, zębowymi, dźwiękowymi, środkowojęzykowymi, tylnojęzykowymi.

²² Tamże, s. 388.



Warto zwrócić uwagę, że wczesna nauka czytania wpływa na kształtowanie się asymetrii półkulowej, koniecznej do właściwego, prawidłowego opracowywania informacji językowych²³. Jak podkreśla E. Szelaąg „[...] dłuższy trening językowy przez naukę pisania, czytania, artykułowania mowy [...] może stwarzać okazję do stopniowego kształtowania typowej, lewopółkulowej przewagi w procesach werbalnych”²⁴.

Ponadto dzieci, które czytają szybciej uczą się reguł, także społecznych, mają większy zasób słów, potrafią skupiać uwagę na różnych zadaniach szkolnych, słuchają z uwagą i zrozumieniem tekstów pisanych. Nawet trudne teksty, takie jak bajki czy baśnie będą mogły być czytane i traktowane jako teksty, które rozwijają nie tylko słownik dziecka, ale także jego wiedzę o świecie. Takim przygotowaniem dla niektórych dzieci może być czytanie bajek i baśni w specjalnej wersji²⁵. Są to na podstawie oryginału preparowane teksty, które zostały dostosowane do percepcji współczesnych dzieci i przedstawione w atrakcyjnej komiksowej wersji. Mogą one być przez rodzica wykorzystane do czytania dziecku, które uczy się słuchać, rozumieć i opowiadać. Gdy dziecko samodzielnie czyta, może sięgać także po te

²³ Por. J. Cieszyńska, M. Korendo, *Wczesna interwencja...*

²⁴ E. Szelaąg, *Mózgowe mechanizmy mowy*, [w:] *Mózg a zachowanie*, red. T. Górńska, A. Grabowska, J. Zagrodzka, Warszawa 2012, s.520.

²⁵ W wydawnictwie Centrum Metody Krakowskiej powstaje *Seria Czytam Mamie i Tacie - bajki i legendy*. Zaletą tych opracowań jest, że przygotowane są wielką drukowaną czcionką arial, a konstrukcje i słownictwo charakterystyczne dla języka mówionego, zdecydowanie ułatwiają dzieciom percepcję. Wzorując się na tych opracowaniach, rodzice mogą też sami tworzyć specjalnie dla swoich pociech krótkie, proste teksty uwzględniające też zainteresowania i wiedzę dzieci o świecie.

krótkie teksty samo, by czytać je sobie i swoim bliskim. Poprzez głośne czytanie, będzie bowiem automatyzowało proces czytania i przede wszystkim doskonało rozpoznawanie znaków interpunkcyjnych. Kolejnym krokiem zapewne będzie samodzielne sięganie przez dziecko po klasykę literatury dziecięcej. Naturalne stanie się to, że dziecko czytające weźmie do rąk właśnie te książki, które do tej pory poznawało dzięki rodzicom. To oni chętnie czytali maluchom wiersze J. Brzechwy czy J. Tuwima i motywowali do zabaw słowem i rymem.

Streszczenie

W artykule zostaje zaprezentowana nauka czytania oraz propozycje ćwiczeń ogólnorozwojowych, które dają dziecku prymarną wiedzę na temat otaczającej rzeczywistości i przygotowują także do przyswajania języka. Doświadczenia kliniczne terapeutów metody krakowskiej pokazały, że wczesna Symultaniczno-Sekwencyjna Nauka Czytania® pozwala przezwyciężyć wiele trudności obserwowanych u dzieci w wieku żłobkowym czy przedszkolnym. Dzieci, które wcześniej opanują sztukę czytania, mają większy zasób słów, szybciej uczą się reguł, także społecznych, potrafią skupiać uwagę na różnych zadaniach szkolnych i słuchać z uwagą i zrozumieniem tekstów pisanych. Bardzo ważne jest, by w trakcie ćwiczeń z małymi dziećmi wykorzystywać ich naturalne potrzeby poznawania i radość, którą czerpią ze współpracy z dorosłym. Co staje się szczególnie istotne w dobie mediów cyfrowych, kiedy czas rozmów z rodzicami jest coraz krótszy, a głównym źródłem stymulacji jest telewizja, gry komputerowe, reklamy. W związku z tym, mamy do czynienia z pokoleniem dzieci, które stymulowane jest przede wszystkim bodźcami wzrokowymi, dlatego też zupełnie inaczej uczy się języka mówionego i pisanego.

Słowa kluczowe: stymulacja rozwoju, nauka czytania, czytanie, ćwiczenia ogólnorozwojowe, zapobieganie trudnościom

Bibliografia:

1. Bokus B., Shugar G.W., *Psychologia języka dziecka*, Gdańsk 2007.
2. Cieszyńska J., *Od słowa przeczytanego do wypowiedzianego. Droga nabywania systemu językowego przez dzieci niesłyszące w wieku poniemowlęcym i przedszkolnym*, Kraków 2000.
3. Cieszyńska J., *Nauka czytania krok po kroku. Jak przeciwdziałać dysleksji*, Kraków 2005.
4. Cieszyńska J., *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.
5. Cieszyńska J., Korendo M., *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do 6. roku życia*, Kraków 2007.
6. Cieszyńska J., *Dysleksja jako zaburzenie linearnego porządkowania*, „Biuletyn logopedyczny” 1/2009, Lublin, s.11-17.
7. Cieszyńska J., *Terapia neurobiologiczna zaburzeń komunikacji językowej*, [w:] *Nowa logopedia. Biologiczne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy*, red. M. Michalik, A. Siudak, t.2., Kraków 2011, s. 25-34.
8. Cieszyńska J., *Metoda krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*. Kraków 2013.
9. Grabias S., *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 2001.
10. Grabowska A., *Lateralizacja funkcji psychicznych w mózgu człowieka*, [w:] *Mózg a zachowanie*, red. T. Górka, A. Grabowska, J. Zagrodzka, Warszawa 2012, s. 443-488.
11. Herzyk A., *Wprowadzenie do neuropsychologii klinicznej*, Warszawa 2005, s. 299-320.
12. *Nowe podejście w diagnozie i terapii logopedycznej-metoda krakowska*, red. J. Cieszyńska, Z. Orłowska-Popek, M. Korendo. Kraków 2010.
13. Orłowska-Popek Z., *Sytuacja dziecka w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym w świecie zdominowanym przez prawopółkulowy przekaz*. [w:] *Współczesne problemy i wyzwania edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. C. Langier, Bielsko-Biała 2012, s. 364-377.
14. Rostowski J., Rostowska T., *Rola systemu lustrzanych neuronów w rozwoju języka i komunikacji interpersonalnej*, „Psychologia rozwojowa”, tom 19/2014, nr 2., s. 49- 65.
15. Rymarczyk K., *Neurofizjologiczne uwarunkowania rozwoju dziecka - wpływ doświadczenia na rozwój układu nerwowego*, [w:] *Interdyscyplinarne uwarunkowania rozwoju małego dziecka. Wybrane zagadnienia*, red. R. Piotrowicz, Warszawa 2014, s. 80-109.
16. Skudrzyk A., *Czy zmierzch kultury pisma? O synestezji i analfabetyzmie funkcjonalnym*. Katowice 2005.
17. Small G., Vorgan G. *iMózg. Jak przetrwać technologiczną przemianę współczesnej umysłowości*, Poznań 2011.
18. Spitzer M., *Jak uczy się mózg?*, Warszawa 2008.
19. Springer S.P., Deutsch, G., *Lewy mózg prawy mózg*. Opole 1998.
20. Szelaż E., *Mózgowe mechanizmy mowy*, [w:] *Mózg a zachowanie*, red. T. Górka, A. Grabowska, J. Zagrodzka, Warszawa 2012, s. 489-524.

21. Tomasello M., *Kulturowe źródła ludzkiego poznawania*, Warszawa 2002.
22. Warchała J., Skudrzyk A., *Kultura piśmienności młodego pokolenia*, Kraków 2010.
23. Zarębina M., *Język polski w rozwoju jednostki. Analiza tekstów dzieci. Rozwój semantyczny. Dyskusja nad teorią Chomskiego*, Gdańsk 1994.

Nota o autorze:

Zdzisława Orłowska-Popek – jest filologiem polskim i logopedą, adiunktem krakowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego. Prowadzi terapię dzieci z różnorodnymi zaburzeniami komunikacji językowej: z alalią, afazją dziecięcą, autystycznych, z zespołem Aspergera, niesłyszących i dyslektycznych. Jest autorką wielu artykułów opisujących budowanie systemu językowego w umysłach dzieci z dysfunkcjami rozwojowymi, trudności językowe głównie dzieci niesłyszących, monografii *Emocje w wypowiedziach uczniów niesłyszących* (2011).